

V. IN MEMORIAM

Emile Lousse 1905 - 1986

21 października 1986 r. zmarł ostatni spośród członków założycieli Commission Internationale pour l'Histoire des Assemblées d'Etats, nieustrudzony animator jej prac (w latach 1936-1956 jako sekretarz, potem jako wiceprzewodniczący do 1960 r., w latach 1960-1970 jako przewodniczący, wreszcie jako honorowy prezes) i promotor badań porównawczych nad pradziejami parlamentaryzmu.

Emile Lousse, doktor filozofii (1926) oraz prawa (1929), zrazu wykładowca, a następnie profesor historii nowożytnej Uniwersytetu w Louvain (od 1929) oraz Wyższej Szkoły Wojennej w Brukseli (od 1950), już z okazji Międzynarodowego Kongresu Nauk Historycznych w Warszawie (1933) wystąpił z programowym referatem, w którym sformułował metodologiczne i metodyczne założenia przedsięwzięcia, wokół którego skupiło się kilkunastu co wybitniejszych badaczy z różnych krajów, w tym z Polski S. Kutrzeba i Z. Wojciechowski (*La formation des états dans la société européenne du Moyen âge et l'apparition des assemblées d'états. Questions de faits et de méthode*, Bulletin of the International Committee of Historical Sciences, t. V, cz. 1, nr 18). Rok później ukazała się Jego próba zastosowania przyjętych założeń teoretycznych do dziejów ojczystych — *La question des origines des états des principautés des Pays-Bas* (w: Fédération Archéologique et Historique de Belgique, XXIX session, fasc. 5, Liège 1934). W obu tych pracach wyrażona została myśl, rozwijana następnie i pogłębiania przez autora, zgodnie z którą szukając początków zgromadzeń stanowych badań należy przede wszystkim rozwój organizujących się w korporacje sił społecznych występujących na rzeczonych zgromadzeniach, mniejszą zaś wagę przywiązywać do formalno-strukturalnych cech tych ostatnich. Powołaniu komparatysty pozostał E. Lousse wierny do końca życia, rozszerzając stopniowo pole prowadzonych badań (np. na sprawy absolutyzmu). Sumę swych dociekań nad stanami i ich zgromadzeniami zawarł E. Lousse w publikacji szybko zaliczonej do klasyki europejskiej historiografii — *La société d'Ancien Régime Organisation et représentation corporatives I* (Louvain 1943 i przedruk w 1952), w ramach serii wydawniczej stworzonej przez siebie pod nazwą Etudes Présentées à la Commission Internationale pour l'Histoire des Assemblées d'Etats t. VI (do 1970 r. patronował On ukazaniu się 40 tomów).

Paralelnie do działalności w skali międzynarodowej stał się E. Lousse organizatorem najliczniejszej i najprężniejszej narodowej sekcji Commission, belgijskiego Centre national de recherches pour l'histoire des assemblées d'états, któremu przewodniczył w latach 1952-1977, a także wyposażył go w stały organ, w wydawnictwo seryjne Anciens Pays et Assemblées d'Etats — Standen en Landen (50 tomów w latach 1950-1977). Dla uczczenia zasług odchodzącego prezesa koledzy i przyjaciele opublikowali w 1978 r. broszurę: *Hulde — Hommage Emile Lousse*,

zawierającą obok omówienia różnych sfer Jego aktywności, bibliografię prac obejmującą ponad 400 pozycji.

Taki dorobek nieczęsto bywa udziałem jednego człowieka. Przy jakiejś okazji, zajmując stanowisko wobec formułowanych pod swoim adresem pochwał, zauważył E. Lousse ze szczyptą właściwego mu sarkazmu, iż „Gotfryd de Bouillon stał się przywódcą krzyżowców nie dlatego, że był wśród nich najlepszy, ale że po prostu znał języki”. Rzeczywiście był Zmarły poliglotą, lecz pozycję pierwszego wśród równych zapewniły mu przede wszystkim niespożyta energia, pracowitość i upór w dochodzeniu do raz wytkniętego celu. Był szefem w starym stylu, bardziej paternalistą niż menadżerem, umiejącym nie tylko „ustawiać” współpracowników, ale również zjednywać sobie ludzi. We wszystkich spotkaniach międzynarodowych, którym patronował przez lata, umiał stworzyć atmosferę nie tylko pełnej tolerancji dla odmiennych postaw i poglądów, ale również klimat powszechnej koleżeńskiej i życzliwości bez względu na wiek czy pozycję uczestników.

Dużo sympatii okazywał E. Lousse Polakom. Kilkunastu spośród nich przyciągnął po 1956 r. do Commission, w tym dwu do jej kierownictwa w charakterze wiceprezesów (J. Bardach, S. Russocki). Otwierał dla nich szeroko łamy zarówno Etudes, jak i Anciens Pays (w tych ostatnich szczególnie często drukował swoje studia K. Górski).

Względy tak osobistej, jak zdrowotnej natury spowodowały, że ten niestrudzony animator i organizator po 1977 r. porzucił wszelką aktywność, schronił się w domowe zacisze, w którym w samotności dokonał żywota.

Wraz z całą międzynarodową „rodziną” historyków parlamentaryzmu z głębokim żalem żegnamy Tego, który nam tak przez wiele lat ojcował. Wdzięczna pamięć o osobie i dziele Profesora Emila Lousse pozostanie żywa w umysłach i sercach nie tylko współczesnych, ale i następnych pokoleń badaczy.

STANISŁAW RUSSOCKI (Warszawa)